

[१९९६] ३ एस.सी.आर ६५ .

आयकर आयुक्त, मुंबई

विरुद्ध

बॉम्बे डाइंग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड

२९ फेब्रुवारी १९९६

[बी. पी. जीवन रेड्डी आणि एम. के. मुखर्जी, जे. जे.]

आयकर अधिनियम, १९२२ : कलम १० (२) (XV).

आयकर - व्यवसाय खर्च - उत्पन्नाच्या गणनेतील कपात - भांडवल किंवा महसूल खर्च - कंपन्यांचे एकत्रीकरण करण्यासाठी करदात्याने सॉलिसिटरला दिलेले व्यावसायिक शुल्क - महसूल खर्च म्हणून कपातीचा दावा - न्यायाधिकरणाने असे म्हटले आहे की व्यवसाय सुरळीत चालण्यासाठी कंपन्यांचे एकत्रीकरण आवश्यक आहे - करदात्याच्या व्यवसायासाठी पूर्णपणे आणि केवळ निर्धारित केलेला खर्च असल्याने तो महसूल खर्च म्हणून वजा करण्यायोग्य होता - असा निर्णय देण्यात आला कि न्यायाधिकरण त्याच्या निष्कर्षात बरोबर होते.

बॉम्बे स्टीम नेव्हिगेशन कंपनी प्रायव्हेट लिमिटेड -विरुद्ध- आयकर आयुक्त, मुंबई, ५६ आय. टी. आर. ५२, यावर अवलंबून होते.

मद्रास राज्य -विरुद्ध- जी. जे. कोएल्हो, ५३ आय. टी. आर. १८६ चा संदर्भ.

करपात्र व्यक्ती - कंपनीच्या कामगारांसाठी सदनिकांच्या बांधकामासाठी गृहनिर्माण मंडळाला दिलेले योगदान - करपात्र व्यक्ती सदनिकां पुरविण्यास बांधील नाही - करपात्र व्यक्तीने महसूल खर्च म्हणून कपातीचा दावा - न्यायाधिकरणाने मंजूर केलेला दावा - करपात्र कंपनीला कोणतीही भांडवली मालमत्ता अस्तित्वात आणलेली नाही असे मत मांडणारा न्यायाधिकरण - असा निर्णय देण्यात आला कि न्यायाधिकरणाचा निष्कर्ष योग्य होता.

एल. एच. शुगर फॅक्टरी अँड ऑईल मिल्स (पी) लिमिटेड -विरुद्ध- आयकर आयुक्त, यू. पी. १२५ आय. टी. आर. २९३ आणि आयकर आयुक्त, मद्रास -विरुद्ध- टी. व्ही. सुंदरम अय्यंगार अँड सन्स प्रायव्हेट लिमिटेड, १८६ आय. टी. आर. २७६, यावर अवलंबून होते.

१००, चा संदर्भ.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण : १९७८ च्या दिवाणी अपील क्र. ५९३-९४.

१९७७ च्या आय. टी. ए. क्रमांक २०६ मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या १२.८.७७ या तारखेच्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी डॉ. व्ही. गौरीशंकर आणि एस. एन. टर्डोल.

उत्तरवादींसाठी गौरव बॅनर्जी, सुश्री अंजली वर्मा आणि सुश्री रुबी आहुजा.

न्यायालयाचा पुढील आदेश देण्यात आला:

आयकर अधिनियम कलम २५६ (२) अंतर्गत अर्ज फेटाळणाऱ्या मुंबई उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयाच्या विरोधात या अपीलाना करण्यात आले आहे. महसूल विभागाने उच्च न्यायालयाच्या मतासाठी या पुढील दोन प्रश्नांचा संदर्भ देण्यासाठी अर्ज केला होता:

" (i) वस्तुस्थितीनुसार आणि खटल्याच्या परिस्थितीत, करपात्र कंपनीने आपल्या सॉलिसिटरना, नवरोजी वाडिया जिनिंग आणि प्रेसिंग कंपनीचे विलीनीकरण करण्यासाठी दिलेले व्यावसायिक शुल्क महसुली स्वरूपाचे होते आणि त्याच्या एकूण उत्पन्नाच्या गणनेत कपात म्हणून त्याला मान्य करण्यात यावे, असे न्यायाधिकरणाने कायद्याने म्हटले होते, ते योग्य होते का ?

(ii) वस्तुस्थितीनुसार आणि खटल्यातील परिस्थितीनुसार, महाराष्ट्र गृहनिर्माण मंडळाला कामगारांसाठी सदनिकांच्या बांधकामासाठी दिलेल्या योगदानाच्या संदर्भात 'करपात्र कंपनी' ला रुपये २,२५,००० च्या रकमेची कपात मिळण्याचा हक्क आहे, असे न्यायाधिकरणाने कायद्याने म्हटले होते का ?"

पहिल्या प्रश्नाशी संबंधित तथ्ये खालीलप्रमाणे आहेत : नवरोजी वाडिया जिनिंग अँड प्रेसिंग कंपनी नावाची कंपनीचे करपात्र-कंपनीमध्ये विलीनीकरण करण्यात आले. त्या संदर्भात करपात्र कंपनीने सॉलिसिटरच्या संस्थेला दिलेल्या व्यावसायिक शुल्कासाठी १०,३५० रुपये खर्च केले होते. मूल्यांकन प्रकरणात या रकमेचा महसूल खर्च म्हणून दावा करण्यात आला होता. न्यूरोसजी वाडिया जिनिंग अँड प्रेसिंग कंपनी ही करपात्र व्यक्तीप्रमाणेच त्याच व्यवसायात गुंतलेली होती, असे करपात्र व्यक्तीचे म्हणणे होते. दुसऱ्या शब्दांत, दोन्ही कंपन्यांचा व्यवसाय 'पूरक' होता. दोन्ही कंपन्यांचे विलीनीकरण झाल्यास फायदा होईल असे दोन्ही कंपन्यांच्या संचालकांना वाटले. त्यानुसार, एकत्रीकरणाची योजना विकसित करण्यात आली. या विलीनीकरणाच्या संदर्भात झालेला कायदेशीर खर्च हा महसुली खर्चाच्या स्वरूपाचा आहे, असे सादर करण्यात आले. आयकर अधिकारी किंवा अपील सहाय्यक आयुक्त यांच्याशी सहमत नव्हते. पुढील अपील केल्यावर न्यायाधिकरणाने करदात्याचा युक्तिवाद कायम ठेवला. ते महसुलाच्या युक्तिवादाशी असहमत होते की, ज्या विलीनीकरणामुळे करपात्र व्यक्तीने दुसऱ्या कंपनीचे अधिग्रहण

केले, जे अधिग्रहण भांडवली मालमत्तेच्या संपादनाच्या स्वरूपाचे होते, त्या संदर्भात झालेला कायदेशीर खर्च भांडवली व्ययाचे स्वरूप धारण करतो. न्यायाधिकरणाचे असे मत होते की "दोन्ही कंपन्या पूरक व्यवसाय करत असल्याने आणि त्यांचे एकत्रीकरण व्यवसायाच्या सुरळीत आणि कार्यक्षमतेसाठी आवश्यक होते", हा पूर्णपणे आणि केवळ करपात्र व्यक्तीच्या व्यवसायाच्या उद्देशाने निर्धारित केलेला खर्च आहे. हा निष्कर्ष लक्षात घेता आणि बॉम्बे स्टीम नेव्हिगेशन कंपनी प्रायव्हेट लिमिटेड -विरुद्ध- आयकर आयुक्त, मुंबई, ५६ आय. टी. आर. ५२ या खटल्यातील या न्यायालयाच्या निर्णयाच्या दृष्टीनेही, न्यायाधिकरणाचा निष्कर्ष योग्य होता असे आमचे मत आहे. बॉम्बे स्टीम नेव्हिगेशनमधील निर्णय दोन शिपिंग कंपन्यांच्या विलीनीकरणाशी देखील संबंधित आहे. करपात्र-कंपनीने दुसऱ्या कंपनीची मालमत्ता ताब्यात घेतली आणि किंमतीचा काही भाग हा प्रॉमिसरी नोट आणि करपात्र कंपनीच्या सर्व जंगम मालमत्तेच्या गहाणाद्वारे सुरक्षित केलेले कर्ज मानले गेले. या कर्जावर ६ टक्के इतके सरळ व्याज द्यावे लागणार होते. या प्रकरणात उपस्थित झालेला प्रश्न असा होता की, या कर्जावरील व्याज महसुली खर्च म्हणून वजा करता येईल का ? या न्यायालयाने असे म्हटले होते की हा आयकर कायद्याच्या कलम १० (२) (xv) अंतर्गत वजा करण्यायोग्य खर्च आहे. असे म्हटले गेले होते की मालमत्ता संपादनाचा व्यवहार करदात्याच्या व्यवसायाच्या प्रारंभाशी आणि पुढे जाण्याशी जवळून संबंधित होता आणि म्हणूनच, अधिग्रहित केलेल्या मालमत्तेसाठीच्या परताव्याच्या न भरलेल्या शिल्लक रकमेवर दिलेले व्याज, सामान्यपणे, लेखा कालावधीत चालवलेल्या व्यवसायाच्या उद्देशासाठीचा खर्च मानले गेले. निकाल देताना या न्यायालयाने मद्रास राज्य -विरुद्ध- जी. जे. कोएल्हो, ५३ आय. टी. आर. १८६ मधील या न्यायालयाच्या आधीच्या निर्णयाचा संदर्भ दिला, ज्यामध्ये असे म्हटले गेले होते की भांडवली मालमत्ता संपादन करण्यासाठी घेतलेल्या रकमेवरील व्याज महसुली खर्च म्हणून वजा करता येते. हे खरे आहे की, या निर्णयात या न्यायालयाने सुस्थापित तत्वाला पुन्हा पुष्टी दिली की कायमस्वरूपी मालमत्ता संपादन करण्यासाठी केलेला कोणताही खर्च हा भांडवली खर्च असेल, त्याच वेळी असे मानले गेले की दुसऱ्या कंपनीचे अधिग्रहण करदात्याचा व्यवसाय सुरू ठेवण्याच्या मार्गावर होते, त्यावर दिलेले व्याज कायद्याच्या कलम १० (२) (xv) अंतर्गत वजा करण्यायोग्य होते. या प्रकरणातही न्यायाधिकरणाने असा निष्कर्ष नोंदवला आहे की करदात्याचा व्यवसाय सुरळीत आणि कार्यक्षमपणे चालवण्यासाठी नवरोजी वाडिया गिनिंग अँड प्रेसिंग कंपनीचे अधिग्रहण आवश्यक होते. न्यायालयाच्या उपरोक्त निर्णयांच्या गुणोत्तरानुसार, आम्ही असे मानतो की या विलीनीकरणाच्या संदर्भात प्रदान केलेल्या सेवांसाठी सॉलिसिटर फर्मच्या व्यावसायिक शुल्कासाठी केलेला खर्च करदात्याचा व्यवसाय चालू ठेवण्याच्या प्रक्रियेत होता आणि त्यामुळे महसूल खर्च म्हणून वजा केला जाऊ शकतो. या दृष्टिकोनातून, या प्रश्नावर आमच्यासमोर नमूद केलेल्या इतर निर्णयांना सामोरे जाणे आमच्यासाठी आवश्यक नाही.

आता दुसऱ्या प्रश्नाकडे वळूया, न्यायाधिकरणाचा निष्कर्ष असा आहे की कंपनीच्या कामगारांसाठी घरांच्या बांधकामासाठी महाराष्ट्र गृहनिर्माण मंडळाला करदात्याने २,२५,००० रुपयांची रक्कम दिली होती. करपात्र व्यक्ति असा युक्तिवाद केला की हा खर्च केवळ आणि केवळ कर्मचाऱ्यांच्या कल्याणासाठी केला गेला आहे आणि त्यामुळे तो वैध व्यावसायिक खर्च आहे. आयकर अधिकारी आणि अपील सहाय्यक आयुक्तांनी हा युक्तिवाद फेटाळला. तथापि, न्यायाधिकरणाने करदात्याचा युक्तिवाद कायम ठेवत असे म्हटले की संबंधित खर्चामुळे करपात्र कंपनीची कोणतीही भांडवली मालमत्ता अस्तित्वात आली नाही कारण घरे ही गृहनिर्माण मंडळाची संपत्ती आणि मालमत्ता राहिली आहे. करपात्र कंपनीने या सदनिकांमध्ये मालकी हक्क मिळवले नाहीत, असे त्यात म्हटले आहे. गृहनिर्माण मंडळाने बांधलेल्या आपल्या कामगारांच्या निवासस्थानांची व्यवस्था करणे हे करपात्र व्यक्ति कंपनीवर कोणतेही बंधन नाही आणि या प्रकरणात करपात्र व्यक्ति कंपनीच्या औद्योगिक कामगारांना मिळालेल्या चांगल्या आणि स्वस्त घरांचा लाभ हा करपात्र व्यक्तीला कायमस्वरूपी स्वरूपाचा थेट लाभ ठरत नाही, असे न्यायाधिकरणाला पुढे आढळून आले. असे निरीक्षण नोंदवले गेले आहे की, हा खर्च केवळ करपात्र-कंपनीचा व्यवसाय अधिक कार्यक्षमतेने चालवण्याच्या उद्देशाने करण्यात आला होता, ज्यामध्ये समाधानकारक कामगार दल होती.

डॉ. व्ही . गौरीशंकर, महसुल विभागाचे विद्वान वकील, या न्यायालयाच्या त्रावणकोर-कोचीन केमिकल्स-लिमिटेड .वि. आयकर आयुक्त, केरळ, १०६ आय. टी. आर. १०० या खटल्यातील निर्णयावर ठाम विश्वास ठेवतात. या प्रकरणाची तथ्ये पुढीलप्रमाणे आहेत: करपात्र कंपनी ट्रकद्वारे आपल्या हेतूसाठी आवश्यक साहित्य प्राप्त करत होती आणि पाठवत होती. त्याच्या आवारात जाणारा रस्ता पक्का नव्हता आणि त्यामुळे अनेक वेळा अडचणी आणि गैरसोय होत होती. इतर तीन सार्वजनिक उपक्रमांसह, करपात्र व्यक्तीने त्या भागात नवीन रस्ता टाकण्यासाठी केरळ सरकारशी संपर्क साधला. जमिनीच्या संपादनाचा खर्च आणि रस्ता बांधणीच्या खर्चाचा काही भाग सरकारने उचलला, तर उर्वरित खर्च करदात्यासह चार कंपन्यांनी उचलला. हा खर्च महसुली खर्च म्हणून मान्य आहे का, हा प्रश्न होता. या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की वाहतूक सुविधांच्या सुधारणेसाठी नवीन रस्ता बांधल्यामुळे, अपीलकर्त्याने त्याच्या व्यवसायासाठी कायमस्वरूपी फायदा मिळवला आहे आणि म्हणूनच, करपात्र व्यक्ति केलेला खर्च भांडवली स्वरूपाचा आहे. डॉ. गौरी शंकर म्हणतात की या निर्णयाचे तत्त्व येथे तितकेच लागू आहे कारण करपात्र व्यक्ति कामगारांना चांगल्या घरांची तरतूद हा शेवटी करपात्र व्यक्तीला लाभदायी आणि कायमस्वरूपी लाभ होता. दुसरीकडे, करपात्र व्यक्तीच्या विद्वान वकिलाने एल. एच. शुगर फॅक्टरी अँड ऑईल मिल्स (पी) लिमिटेड .विरुद्ध. आयकर आयुक्त, यू. पी., १२५ आय. टी. आर. २९३ या खटल्यातील या न्यायालयाचा नंतरचा निर्णय आमच्या निदर्शनास आणला, ज्यामध्ये त्रावणकोर कोचीन केमिकल्स प्रकरणातील तथ्ये आणि निर्णयाच्या तत्त्वावर चर्चा केल्यानंतर असे म्हटले

गेले आहे की या निर्णयाचे गुणोत्तर केवळ त्या खटल्यातील विशिष्ट तथ्यांपुरते मर्यादित असले पाहिजे. एल. एच. साखर कारखाना आणि तेल गिरण्यांच्या प्रकरणातील निर्णय देखील एक असे प्रकरण होते ज्यात कारखान्याच्या आसपासच्या भागातील रस्त्यांच्या बांधकामाच्या खर्चाच्या काही भागासाठी काही खर्च करण्यात आला होता आणि तो एक व्यावसायिक खर्च असल्याचे म्हटले गेले होते. आयकर आयुक्त, मद्रास .विरुद्ध. टी. व्ही. सुंदरम अय्यंगार आणि सन्स प्रायव्हेट लिमिटेड, १८६ आय. टी. आर. २७६ मधील या न्यायालयाच्या आदेशाकडेही आमचे लक्ष वेधले जाते, ज्यामध्ये असे म्हटले गेले आहे करपात्र व्यक्तीने त्याच्या कर्मचाऱ्यांसाठी अनुदानित औद्योगिक योजना घरे बांधण्यासाठी दिलेला खर्च हा महसूल खर्चाच्या स्वरूपाचा आहे. या प्रकरणातही ही रक्कम सरकारला देण्यात आली होती, ज्याने स्वतःच्या नावाने जमीन खरेदी केली आणि त्यावर बांधलेल्या इमारती करपात्र व्यक्तीच्या नव्हे, तर सरकारची मालमत्ता बनल्या. आमच्यासमोर दाखल केलेल्या अपिलांची तथ्ये लक्षात घेऊन आणि न्यायाधिकरणाने नोंदवलेल्या निष्कर्षांच्या प्रकाशात आम्हाला वाटते की एल. एच. साखर कारखाना आणि तेल गिरणी (उपरोल्लेखित) आणि आयकर आयुक्त, मद्रास (उपरोल्लेखित) यांचे तत्त्व त्रावणकोर-कोचीन केमिकल्स (उपरोल्लेखित) मधील तत्त्वापेक्षा अधिक योग्य आहे.

त्यामुळे उच्च न्यायालयाने कर अधिनियम कलम २५६ (२) अंतर्गत अर्ज फेटाळणे योग्य असल्याचे आमचे मत आहे. अपील फेटाळल्या जातात. खर्चाचा आदेश नाही.

टी. एन. ए.

अपील फेटाळण्यात आल्या.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबाजवणीकरीता वैध मानला जाईल."